

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Шепиленко Вікторія Юрївна

старший викладач кафедри публічних фінансів
Державний податковий університет (м. Ірпінь, Україна)

ORCID: 0000-0002-6418-3147

vshepilenko84@ukr.net

Забезпечення безперервного процесу виробництва потребує постійного фінансування виробничих та збутових процесів, поточних та капітальних витрат. Під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів організація бізнес-процесу може ускладнюватись тимчасовим браком фінансових ресурсів, потребу в яких підприємства можуть компенсувати за рахунок інвестування. При цьому, підприємницькі структури можуть мати наявний грошовий ресурс, однак вилучити його з обороту на кожному конкретному етапі розвитку неможливо без виробничих витрат. Тому, варто констатувати, що інвестиційна діяльність є необхідною передумовою розвитку підприємств розвинених країн світу. Вона характеризується розгалуженою системою інструментів залучення фінансових ресурсів, розвиток якої зумовлений метою та напрямком інвестиційної діяльності. Основним спонукальним фактором використання інвестиційної складової є прагнення підприємств до зростання власного підприємницького капіталу. У статті автор розглядає теоретичний аспект формування інвестиційних ризиків, які виникають на підприємств у ході реалізації бізнес-процесів: від початку втілення ідеї до її реалізації у кінцевому товарі. Ризики як явище характерні для життєдіяльності як фізичних, так і юридичних осіб. Їх поділ здійснюється в залежності від сфери виникнення, проте кожен із них пов'язаний із певними втратами (капітал, технологій, майбутня вигода, імідж, валютні втрати). Однак втрати, які виникають у процесі інвестування, представники підприємницького кластеру несуть значно більші ніж пересічні громадяни. У зв'язку з цим на підприємствах існує система управління ризиками, спрямована на поетапне та послідовне планування та прогнозування поточних та перспективних результатів. Крім того, автор розглядає ряд методів мінімізації ризиків та наголошує на їх комплексному підході, розглядає переваги та недоліки їх застосування. В сучасних умовах розвитку для підприємств України характерним є процес внутрішнього інвестування (самофінансування), орієнтація на власний розвиток. Зроблено висновки щодо необхідності залучення інвестиційних ресурсів у процеси виробництва.

Ключові слова: бізнес-процес, ризик, інвестиційна діяльність, методи страхування, управління ризиками.

DOI: <https://doi.org/10.32782/bsnau.2022.2.3>

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Виробничі процеси пов'язані із потребою безперервного кругообігу капіталу у формі грошей та ресурсів з метою отримання кінцевого продукту. В ході виробництва підприємства активно використовують інвестиційні процеси для формування двох основних напрямків: 1 – формування власного інвестиційного портфеля з метою отримання інвестиційного доходу, 2 – залучають інвестиційні активи у виробничі або управлінські процеси. Незалежно від вибору інвестиційного інструмента та напряму інвестування даний процес супроводжується ризиками, які можуть мати комплексний характер. З цією метою на підприємствах використовують системи управління інвестиційними ризиками, мета яких ідентифікувати всі можливі загрози, спланувати втрати та очікувані доходи. В основі дослідження закладено теоретичні підходи до трактування ризиків, їх видів та системи управління інвестиційними ризиками на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Ризики інвестиційної діяльності стали об'єктом дослідження широкого кола науковців. В основі досліджень Бузька І.Р. було закладено поняття ризиковості підприємницької діяльності, управління інвестиційними процесами підприємств. Управління інвестиційною діяльністю відображений у працях Феєра О.В., Крамаренка К.М., Дуброва О.С. досліджувала поняття та оцінку підприємницьких ризиків.

Формування цілей статті. Метою статті є формування теоретичного світогляду щодо формування ризиків, які виникають у інвестиційній діяльності підприємств та особливостей їх управління.

Методи дослідження. В процесі дослідження автор використовував такі методи наукового пізнання, як спостереження, аналіз, графічні методи відображення інформації.

Результати дослідження. Інвестиційна складова діяльності підприємства пов'язана з рядом

ризиків, здатних вплинути на кінцевий результат. Існує багато підходів до визначення сутності ризиків та їх класифікації, проте вважаємо за необхідне звернути увагу на ті, які підлягають прогнозуванню та управлінню (див. табл. 1).

На думку М.П. Войнарєнко систематизувавши всі підходи да визначення сутності ризику варто виділити наступні групи:

- ризик – це ймовірність отримати як позитивний, так і негативний результат в процесі здійснення господарської діяльності;

- ризик – невизначеність у зовнішньому та внутрішньому середовища діяльності підприємства;

- ризик – основна передумова для подолання невизначеностей у діяльності [1; 2; 4, с. 95].

У процесі реалізації інвестиційних проектів варто виділити наступні види ризиків:

- початкові – ризики, які можуть виникати до початку здійснення інвестиційної діяльності;

- поточні – ризики, які виникають у процесі управління інвестиційною діяльністю;

- кінцеві – ризики, пов'язані із отриманням або впровадженням у роботу результатів інвестиційної діяльності підприємства.

Залежно від сфери впливу на діяльність підприємства виділяють зовнішні та внутрішні ризики, які впливають на інвестиційну діяльність підприємства. Зовнішні ризики безпосередньо не пов'язані із діями підприємства, проте їх вплив має вагомe значення на кінцевий та проміжний фінансові результати інвестиційної діяльності. До зовнішніх ризиків можна віднести: фінансову політику держави у сфері становлення та стягнення податків, рівень інфляції (впливає на величину реальної вартості капіталу), зміни процедур проведення інвестиційних процесів на законодавчому рівні; зміну кон'юнктури ринку; інвестиційний клімат галузі або держави в цілому.

Внутрішні інвестиційні ризики мають безпосереднє відношення до системи управління в межах підприємства. До них можна віднести: вади у системі управління підприємства, які викликають недоотримання прибутку, зменшення ефекту від інвестиційної діяльності, хибні підходи до формування інвес-

тиційного портфеля тощо. Внутрішні ризики мають прямий вплив на кінцевий фінансовий результат від інвестиційної діяльності підприємства.

Диференціація джерел фінансування інвестиційної діяльності може призвести до порушення фінансової стійкості підприємства. Це відбувається за умови, коли фінансування здійснюється у переважній більшості за рахунок залучених та позикових коштів. Така політика підприємства призводить до диспропорцій у структурі капіталу підприємства.

Інвестиційний ризик пов'язаний із втратою реальної вартості вкладеного капіталу у зв'язку із знеціненням національної грошової одиниці. Виробничі ризики пов'язані, в першу чергу, із зміною обсягів виробництва, що спричиняє недоотримання прибутку підприємством. Кінцевим результатом цього явища є брак джерел інвестиційної діяльності підприємства.

Інвестиційна діяльність пов'язана із різними видами ризику, які в тій чи іншій мірі впливають на процес інвестування та кінцевий фінансовий результат. З метою мінімізації ризиків на практиці використовують методи оцінки ризиків інноваційної діяльності:

- статистичний метод;

- метод аналізу доцільності витрат;

- метод експертних оцінок;

- метод використання аналогів;

- аналітичний метод [3; 5].

В основі статистичного методу закладено визначення величини дисперсії або середньоквадратичне відхилення від змін, що очікуються. Основний недолік даного методу – для розрахунків потрібна інформація попередніх періодів, які мали вплив на інвестиційну діяльність підприємства.

Метод аналізу доцільності витрат передбачає поділ усіх витрат за видам та рівнями ризику на основі встановлених граничних значень. Метод експертних оцінок передбачає прийняття рішень у процесі здійснення інвестиційної діяльності на основі думки експертів (досвідчених та висококваліфікованих спеціалістів).

Найчастіше у процесі реалізації інвестиційної політики використовують аналітичний метод оцінки

Таблиця 1 – Класифікація ризиків у діяльності підприємств

Початкові ризики		Кінцеві ризики	
Зовнішні		Внутрішні	
Ризик законодавчих змін	Міжнародний	Ризик зниження фінансової стійкості	Ризик зниження платоспроможності
Валютний	Відсотковий	Ризик зниження ділової активності	Ризик отримання збитку
Інфляційний	Інформаційний	Управлінський ризик	Виробничий ризик
Ціновий	Споживчий	Фінансовий ризик	Матеріальний ризик

Джерело: [1; 4]

ризиків. В його основі лежить розрахунок традиційних показників, які характеризують інвестиційну діяльність: період окупності, внутрішню норму прибутковості, показники рентабельності, чистий приведений дохід [5; 6].

В ході аналізу порівнюється ризиковість різних проектів та приймається рішення про необхідність коригування інвестиційної діяльності підприємства.

Коефіцієнт варіації є узагальнюючим показником як для зовнішніх, так і для внутрішніх ризиків діяльності. На його основі приймаються управлінські рішення про можливість запобігання, уникнення або зменшення прийнятих ризиків, враховуючи у порівнянні можливі прибутки, витрати та збитки.

З урахуванням того факту, що управління інвестиційною діяльністю є складовою загальної стратегії підприємства, варто особливу увагу приділити ризик-менеджменту. Адже зосередження уваги на мінімізації ризику або зменшення його впливу на інвестиційний процес впливає на кінцевий результат (зменшення затрат та приріст інвестиційного прибутку).

Одним із найважливіших напрямів управління у системі ризик-менеджменту є комплексний підхід до аналізу та оцінки фінансового стану підприємства. В її основі покладені наступні завдання: оцінка реального фінансового стану підприємства, діагностика слабких сторін компанії, які потребують оптимізації, формування інформаційного ресурсу для надання потенційним інвесторам, створення інформаційних каналів про перебіг поточних інвестиційних проектів [4; 12, с. 258].

Диверсифікація ризиків передбачає зменшення наслідків від різних видів ризику, формування інвестиційного портфеля з ризиками різного рівня. Даний поділ проводиться на основі математичних розрахунків та методу експертних оцінок. Крім того, в основі даного методу закладене золоте правило інвестування: «Не складати всі яйця в одну корзину». Його зміст проявляється у розмежування

об'єктів інвестування за видами, рівнем ризику та строковістю.

Диверсифікація як метод управління ризиками може застосовуватись у кількох напрямках: диверсифікація виробництва та диверсифікація інвестиційного портфеля. Диверсифікація виробництва спрямована на підвищення виробничого потенціалу підприємства, зростання питомої ваги фірми у частці задоволення споживачьких потреб на ринку. Диверсифікація у інвестиційній діяльності зменшує ймовірність настання недоотримання прибутку в результаті інвестиційної діяльності компанії. Переваги та недоліки диверсифікації систематизовані в таблиці 2.

Лімітування ризиків використовується з метою нівелювання піків господарської діяльності підприємства. В його основі лежить встановлення норм (обмежень) стосовно кожного різновиду інвестицій та ризику.

Хеджування – це цілеспрямована діяльність підприємства з управління цінovими ризиками. Варто зазначити що даний метод не дає 100% гарантії уникнення ризиків, проте на сьогоднішній день він є одним із найбільш уживаних інструментів страхування зміни цінovих коливань. У реаліях підприємства хеджування може бути використане до наступних складових цінovої політики підприємства (див. рис. 2).

Цінovі ризики характерні для наступних категорій операцій: купівля – продаж сировини та товарів (комплектуючих), права власності на відсоткові інструменти, отримання доходу на валютних курсах, володіння фінансовими зобов'язаннями за різним типами індексних активів [14].

Уникнення як спосіб зниження рівня ризиковості діяльності підприємства передбачає відсутність інвестиційної складової у фінансово-господарській діяльності. Будь-яка інвестиція пов'язана з ризиком, а уникнення ризику передбачає відмову від інвестицій.

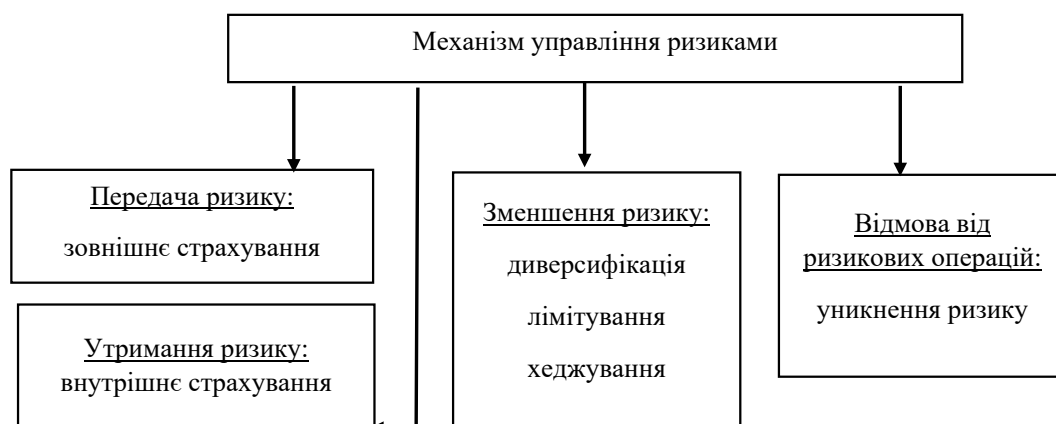

Рисунок 1 – Механізм нейтралізації ризиків інвестиційної діяльності

Джерело: [9; 10]

Таблиця 2 – Переваги та недоліки застосування методу диверсифікації в інвестиційній діяльності підприємств

Переваги	Недоліки
Забезпечення фінансової стійкості у разі виникнення кризових явищ	Проблеми у напрямку планування та бюджетування
Підвищення ефективності розподілу коштів	Складна керованість різних напрямів діяльності
Перевага у асортименті	Зростання інвестиційних ризиків у зв'язку з розгалуженою системою інвестування
Можливість запозичень (фінансові активи, досвід, виробництво)	Складнощі у централізації процесів та проведення розрахунків

Джерело: [1; 10]

Внутрішнє страхування – це процес, який передбачає створення резервів в межах підприємства у формі грошових активів, сировини, матеріалів, комплектуючих для забезпечення безперервної діяльності на випадок настання непередбачуваних обставин.

Кожен із вищезгаданих методів поряд з перевагами має ряд суттєвих недоліків (див. табл. 3). Це пояснюється специфікою ризиків інвестиційної діяльності та підходами до їх управління. Страхування як метод управління ризиками інвестиційної діяльності підприємства передбачає страхування наступних видів ризиків: ризик недоотримання прибутку, ризик на випадок настання обставин, які не можна було спрогнозувати (форс-мажор), страхування вантажних перевезень, страхування безпосередньо об'єкта нерухомості (якщо мова йде про рухоме та нерухоме майно) та інш. Цей метод є найбільш універсальним для мінімізації витратної складової у процесі здійснення інвестиційної діяльності підприємства.

Підсумовуючи розглянутий матеріал варто зазначити, що інвестиційна політика – це складова фінансово-господарської діяльності підприємства, основною метою якої є отримання прибутку за рахунок вивільнення частини оборотних активів або використання позикового капіталу для отримання прибутку. Простіше кажучи інвестування це надання коштів у користування іншим підприємствам для задоволення їх поточних або стратегічних потреб розвитку.

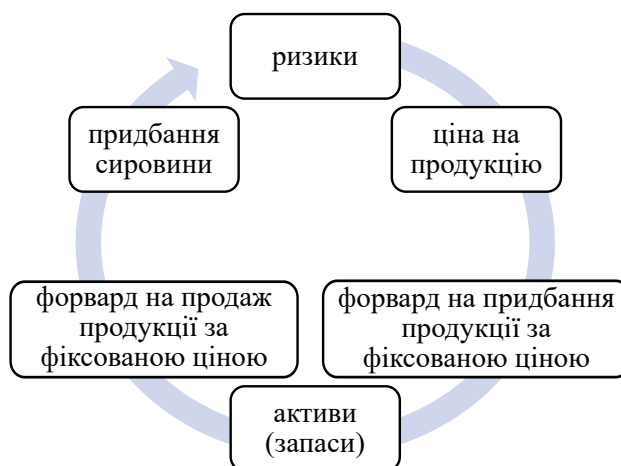

Рисунок 2 – Хеджування як метод управління ризиками підприємства

Джерело: [11]

Процес інвестування супроводжується сукупністю послідовних кроків підприємства починаючи від прийняття рішення про необхідність інвестування, супроводу інвестиційного проекту (в окремих випадках) до отримання прибутку. Для подальшого дослідження варто зосередити увагу на практичних аспектах реалізації та управлінні інвестиційною діяльністю підприємства.

Висновки. Управління інвестиційною діяльністю – це безперервний процес обробки великого масиву інформації, спрямованого на вибір цілі

Таблиця 3 – Недоліки методів нейтралізації (мінімізації) ризиків у діяльності підприємств

Метод	Недолік
Розподіл	Існує ймовірність зниження доходу
Страхування	Втрата коштів, обмеження щодо застосування
Резервування коштів	Низький рівень покриття збитків
Хеджування	Застосовується лише до цінових ризиків
Диверсифікація	Ймовірність зниження доходу
Лімітування	Ймовірність зниження доходу
Уникнення	Відсутність доходу від інвестиційної діяльності

Джерело: [7; 12; 13]

інвестування, розрахунок ймовірності отримання прибутку та статистичні варіації ймовірних ризиків, застосування привентивних заходів, розробка методів реагування на загрози, які виникають у результаті реалізації інвестиційного проекту.

Для українських підприємств характерним є постійний брак фінансових ресурсів, необхідних для здійснення фінансово-господарської діяльності. Саме тому інвестування у зовнішні інвестиційні проекти не достатньо розвинене. Характерною рисою інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств є розподіл вільних фінансових активів на внутрішнє фінансування (самоінвестування). Застарілі виробничі технології зумовлюють вкла-

дання підприємницького капіталу у оновлення та відтворення основного та оборотного капіталу. Така форма інвестування характеризується довгостроковим терміном окупності, оскільки дані вкладення компенсуються частковим перенесенням вартості основного чи оборотного капіталу на вартість виготовленої продукції у вигляді амортизаційних відрахувань (від 5 до 10 років).

Для пошквалення інвестиційної діяльності підприємницьких структур варто звернути увагу на інвестування зовнішніх інвестиційних проектів, які мають норму доходності та ризику, здатних задовольнити потребу підприємства у фінансових ресурсах.

Список використаної літератури:

1. Бушовська Л.Б. Управління інвестиційною діяльністю як важливий складник економічної безпеки підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 11. С. 170–176.
2. Паньков О.Б. Управління інвестиційною діяльністю як базовий складник економічної безпеки підприємства. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2020. № 4(115). С. 90–93. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/4_2020/18.pdf
3. Сімкова Т.О., Байда О.К. Формування системи управління інвестиційною діяльністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/121.pdf
4. Бузько І.Р., Вартанова Е.В., Голубенко А.А. Стратегическое управление инвестициями и инновационная деятельность предприятия : монография. Луганск : ВНУ им. В. Даля, 2012. 175 с.
5. Пилипенко С.М. Впровадження вартісно-орієнтованого управління підприємств в сучасних умовах господарювання. 2017. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/17555/1/Pylypenko_S_article_2017_3.pdf
6. Добровольська О.В., Рондова М.А. Прогнозування банкрутства як методу оцінки фінансового стану підприємства. *Агросвіт*. 2020. № 20. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/20_2021/7.pdf
7. Паянок Т.М., Савченко А.М., Морозюк А.М. Загальна оцінка фінансового стану підприємства: теоретичні та практичні підходи. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 88–94. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2020/18.pdf
8. Крамаренко К.М. Управління інвестиційною діяльністю підприємств в умовах сталого розвитку економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 4. С. 246–250.
9. Войнаренко М.П., Єпіфанова І.Ю. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2011. 188 с.
10. Богуславський Є.І., Опаріна О.В. Диверсифікація інвестицій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 21. С. 40–48.
11. Яворська В.О., Кублій Є. В. Хеджування в управлінні цінovими ризиками. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С. 230–235.
12. Феєр О.В. Управління інвестиціями як складова інвестиційного механізму підприємства. *Економіка та суспільство*. 2016. № 5. С. 256–259.
13. Дуброва О.С., Клименко С.М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 252 с.
14. Іваненков А.М., Грабовський І.С. Механізм управління ризиками в інвестиційній діяльності. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Випуск 6 (11). С. 111–114.

References:

1. Bushovska L.B. (2017) Upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu yak vazhlyvyi skladnyk ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Ekononika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, no. 11, pp. 170–176.
2. Pankov O.B. (2020) Upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu yak bazovyi skladnyk ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no. 4(115), pp. 90–93. Available at: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/4_2020/18.pdf
3. Simkova T.O., Baida O.K. (2020) Formuvannia systemy upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu pidpriemstva. *Efektivna ekonomika*, no. 12. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/121.pdf
4. Buzko Y.R., Vartanova E.V., Holubenko A.A. (2012) Stratehicheskoe upravlenye ynvestytsiyamy u ynnovatsyonnaia deiatelnost predpriyatiya: monohrfyia. Luhansk: VNU ym. V. Dalia, 175 p.

5. Pylypenko S.M. (2017) Vprovadzhennia vartisno-orientovanoho upravlinnia pidprijemstv v suchasnykh umovakh hospodariuvannia. Available at: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/17555/1/Pylypenko_S_article_2017_3.pdf
6. Dobrovolska O.V., Rondova M.A. (2020) Prohnozuvannia bankrutstva yak metodu otsinky finansovoho stanu pidprijemstva. *Ahrosvit*, no. 20. Available at: http://www.agrosvit.info/pdf/20_2021/7.pdf
7. Paianok T.M., Savchenko A.M., Moroziuk A.M. (2020) Zahalna otsinka finansovoho stanu pidprijemstva: teoretychni ta praktychni pidkhody. *Ekonomika ta derzhava*, no. 12, pp. 88–94. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2020/18.pdf
8. Kramarenko K.M. (2019) Upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu pidprijemstv v umovakh staloho rozvytku ekonomiky. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, no. 4, pp. 246–250.
9. Voinarenko M.P., Yepifanova I.Iu. (2011) Upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu promyslovykh pidprijemstv: monohrafiia. Vinnytsia: VNTU, 188 p.
10. Bohuslavskiy Ye I., Oparina O.V. (2016) Dyversyfikatsiia investytsii. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 21, pp. 40–48.
11. Iavorska V.O., Kublii Ye.V. (2018) Khedzhuvannia v upravlinnia tsinovymy ryzykamy. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 18, pp. 230–235.
12. Feier O.V. (2016) Upravlinnia investytsiiami yak skladova investytsiinoho mekhanizmu pidprijemstva. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 5, pp. 256–259.
13. Dubrova O.S., Klymenko S.M. (2005) Obgruntuvannia hospodarskykh rishen ta otsinka ryzykiv: navch. posib. Kyiv: KNEU, 252 p.
14. Ivanenkov A.M., Hrabovskiy I.S. (2017) Mekhanizm upravlinnia ryzykamy v investytsiinii diialnosti. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 6 (11), pp. 111–114.

Viktoriiia Shepylenko, Senior Lecturer at the Department of Public Finance, State Tax University (Irpın, Ukraine)
INVESTMENT RISKS IN BUSINESS ACTIVITIES

Ensuring a continuous production process requires constant financing of production and sales processes, current and capital costs. Under the influence of external and internal factors, the organization of the business process can be complicated by a temporary lack of financial resources, the need for which enterprises can compensate by investing. At the same time, business structures may have an available monetary resource, but it is impossible to remove it from circulation at each specific stage of development without production losses. Therefore, it is worth stating that investment activity is a necessary prerequisite for the development of enterprises in the developed countries of the world. It is characterized by an extensive system of tools for attracting financial resources, the development of which is determined by the purpose and direction of investment activity. The main motivating factor for the use of the investment component is the desire of enterprises to increase their own entrepreneurial capital. In the article, the author considers the theoretical aspect of the formation of investment risks that arise at enterprises during the implementation of business processes: from the beginning of the implementation of an idea to its implementation in the final product. Risks as a phenomenon are characteristic of the life activities of both individuals and legal entities. Their division is carried out depending on the field of occurrence, however, each of them is associated with certain losses (capital, technology, future benefit, image, currency losses). However, the losses that arise in the investment process are much greater for the representatives of the business cluster than for ordinary citizens. In this regard, there is a risk management system at enterprises aimed at phased and consistent planning and forecasting of current and prospective results. In addition, the author considers a number of risk minimization methods and emphasizes their comprehensive approach, considers the advantages and disadvantages of their application. In modern conditions of development, the process of internal investment (self-financing) and orientation towards own development is typical for Ukrainian enterprises. Conclusions were made regarding the need to attract investment resources to production processes.

Key words: business process, risk, investment activity, insurance methods, risk management.

Дата надходження до редакції: 02.12.2022 р.